

жау-жалпы

сала-шаға

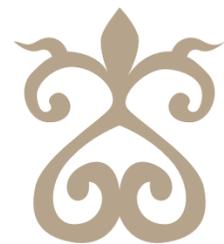
ҚОС СӨЗДЕРДІҢ

ҚҰПИЯСЫ

Орындаған: Болат Амина

ығыс-аяқ

кшм-кешек

ЕСКЕ ТҮСІРЕЙІК!

Қос сөздер – екі сөздің қосарлануынан не бір сөздің қайталануынан жасалған сөздер.

Қайталама қос сөздер
бір сөздің қайталануынан жасалады.

Қосарлама қос сөздің
екі сыңары екі түрлі сөзден болады.

үлкен-үлкен, үйдей-үйдей, шай-пай, тарс-тұрс, қып-қызыл

күні-түні, ұзынды-қысқалы, күш-қуат, әке-шеше

**Оралбай Н. Қазақ тілінің сөзжасамы.
Алматы, 2001ж.*

«Неліктен қазақтар “ата-ана” дейді, ал “ана-ата” демейді?»

**ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ӘР ҚОС СӨЗІНДЕ
ТЕРЕҢ МӘН, ТАРИХ, МӘДЕНИЕТ БАР.**

АЗЫҚ-ТҮЛІК

«Түлік» сөзі кейде «төрт түлік» сияқты тіркесте кездескенімен, тек мал туралы әңгіме болғанда ғана қолданылады.

«Түлік» сөзі **қырғыз, сағай** сияқты түркі тілдерінде жеке-дара қолданылып, біздегідей – ішім-жем, тамақ мағынасын меншіктеніп, «азық» сөзінің орнына жүреді.

«Азық-түлік» дегеніміз бір мағынаның қайталануы, түркі тілдерінде түрліше дыбысталуы.

БАЛА-ШАҒА

Қазақ тілінде жеке тұрып айтылмаса да, басқа түркі тілдерінде «шаға» сөзінің жеке мәні мен мағынасы бар.

Түрікмен тілінде – «чага», **түрікше** «чаға» сөздері біздің тіліміздегі «бала» мағынасының орнына жұмсалады.

«Бала-шаға» қос сөзі – «бала-бала» дегенді білдіреді.

*Ә. Нұрмағамбетов. Қос сөздердің құпиясы. Алматы: Жалын, 1991.

ЖАУЫН-ШАШЫН

«Шашын» сөзі қазақтарда қос-сөз құрамында ғана кездескенімен *тува* сияқты түркі тілінде: «чаашкын» – «жаңбыр» мағынасында айтылуымен қатар, кейінгі «чааскын» тіркесі қар, жаңбыр, шық, ылғал сияқтылардың бәрінде қолданылады.

*Ә. Нұрмағамбетов. Қос сөздердің құпиясы. Алматы: Жалын, 1991.

КИІМ-КЕШЕК

Біздің тілімізде «кешек» сөзі ешқашан жеке қолданылған емес.

Қырғыз тілінің оңтүстік диалектісінде «көйнөк» (бізше – көйлек), орнына «көйчөк» сөзі қолданылады.

Мұнда «й» дыбысы түсіріліп «көчөк» болып, одан әрі «кешек» қалпына жеткен.

«Киім-кешек» қос сөзі «киім-көйлек» дегенге жақындай түседі.

ҚУҒЫН-СҮРГІН

Ертедегі түркі тілдері жазба ескерткіштерінде «сүр» сөзі қуу, қудалау ұғымын берген және **әзірбайжан, түрік, татар, қырғыз, тува, хакас** тілдерінде «сүр» немесе «сүргін» біздің түсінігіміздегі «қуу, айдау, жер аудару» деген мағынаны білдіреді.

СЫЙ-СИЯПАТ

Әзірбайжан тілінде: зияфат – қонақ ету, сыйлау, **өзбекше**: зиефат – салтанатты түрде қонақ ету, қабылдау мағыналарын білдіреді. Бұл сөздер парсы тілінен ауысып келген.

«Сый-сияпат» қос сөзі «сый-құрмет», «сый-сыйлау» ұғымын білдіреді.

*Ә. Нұрмағамбетов. Қос сөздердің құпиясы. Алматы: Жалын, 1991.

Қос сөздер арқылы халқымыздың ойлау жүйесі, сөзге деген талғамы мен әуезге мән беру мәдениеті көрінеді. Демек, қос сөздер — тек грамматикалық құбылыс емес, қазақ тілінің рухани байлығы мен мәдени жадының көрінісі.

НАЗАРЛАРЫҢЫЗҒА
РАҚМЕТ!